
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2014 (год. XXIII), ISSN 2367-8585

СОЦИАЛНО ДИСЦИПЛИНИРАНЕ И ФАРС ПРЕЗ XVII ВЕК

**Красимир Христатиев, Високата комедия на Молиер –
класицистичен канон и фарсова традиция, В. Търново:
Фабер, 2013, 292 с., ISBN: 978-954-400-934-2.**

Книгата на Красимир Христатиев „Високата комедия на Молиер – класицистичен канон и фарсова традиция“ (2013) е добросъвестно изрядна и академично страстна работа, която прочетох с удоволствие и полза за себе си. Текстът свидетелства за една мисловна и езикова зрялост, която констатирах с особено задоволство като някогашен преподавател и рецензент на дипломната работа на колегата Христатиев. Задоволството на преподавателя бе съпътствано на равни начала от ползата за изследователя, доколкото западно-европейската литература на ранната модерност е в центъра на изследователския ми интерес. Това са основанията на следващите кратки бележки върху дебютната книга на К. Христатиев.

Като начало искам да отбележа едно приятно изненадващо читателя напрежение между понятийно семплото заглавие на изследването и неговата комплексна теоретична сърцевина, която се формира посредством внимателни, но недвусмислени релативирания и уплътнявания на привидната литературноисторическа самоочевидност на етико-естетически „високото“, класицистично каноничното и традиционно фарсовото през епохата на Класицизма. Тези иновативни релативирания и уплътнявания са от интердисциплинарен характер и изхождат от изследователските полета на социологията на литературата (Е. Ауербах), историко-социологическия анализ (Н. Елиас), семиотиката на културата (Ю. Лотман) и генеалогията на модерността (М. Фуко). За по-голяма конкретност ще дам примери

за това интердисциплинарно релативиране и уплътняване на понятията, изведени във формулировката на заглавието на монографията. Нека започнем от етико-естетически „високото“ на образцовата класицистична комедия. „Комедията е висока и в този смисъл – в нея се отхвърля възможността грешката да бъде простена. Нейният смях по необходимост обезсилва карнавалното милосърдие на фарса“*. При този проникновен ход на интерпретацията Христатиев следва ключовата концепция на Ерих Ауербах за връзката между елиминирането на плътско-тварните елементи във френския класицистичен театър от XVII в. и процеса на модерната дехристиянизация на културата, нейното „разхристиянчване“ (Entchristlichung).

Аналогично превъзможване на интерпретативната инерция, утаена в литературноисторическите понятия, с които традиционно се описва френският Класицизъм, откриваме и при социологическото преосмисляне на класицистичната нормативност. „Прочутите принципи за правдоподобие и благоприличие първоначално са форми на социална чувствителност и едва след това стават правила на естетическа норма.“ (ВКМ 278) Тук Христатиев уместно прилага концепцията на германския социолог Норберт Елиас за „социалната чувствителност“, за да проследи положеността на нормативната естетика на Класицизма в ранномодерния процес на социално дисциплиниране.

Големият залог на изследването обаче се състои в контрадискурсивната преоценка на инерционно размитото и всеядно схващане за „фарсова традиция“, обременено от неререфлектирана неоромантическа наследственост с нейната склонност към психологизация и абстрактно типологизиране. Книгата на Христатиев предлага една дълбока и нетривиална ревизия на проблематиката, вдъхновена от проекта на Мишел Фуко за генеалогическо проследяване на раждането на субекта и институциите на модерността. В одежията на едно семпло литературноисторическо инкогнито, напомнящо за мисловните движения на Бахтиновия *Рабле*, монографията ни конфронтира със своеобразна история на фарса в класическата епоха, която тепърва предстои да се осмисля и изпробва в полето на изследванията върху литературата на ранната модерност.

* По-нататък цитирам книгата в текста със сиглата ВКМ и съответните страници в кръгли скоби.

Като първа стъпка в предстоящото рецепиране на концепцията на Христатиев за генеалогията на класицистичния фарс ще си позволя да посоча комплексната ѝ теоретична направа. Според добре известната теза на Бахтин за народната култура на средновековието и ренесанса XVII в. е вододелът, отвъд който карнавалното начало радикално губи своята културопораждаща сила. Възможен ли е в такъв случай фарсът на абсолютизма или поне – в една по-слаба формулировка – някаква негова културно релевантна проява през класическата епоха? С други думи, възможен ли е фарсът в условията на прокарвания от ранномодерната абсолютистка държава процес на социално дисциплиниране? Изключително плодотворната според мен хипотеза на Христатиев, отговаряща на този въпрос, изхожда от „усилието да бъде очертан общ участък между концепцията на М. Бахтин за културния синтез на карнавалната и учената традиция през Ренесанса и концепцията на М. Фуко за „класическата“ лудост“ (ВКМ 142). Макар че авторът подхожда към засрещането на визиите на Бахтин и Фуко за случващото се през ранната модерност като нелишено от – по собствените му думи – „известен риск“ (срв. пак там), а по-късно ги определя като „две методологически нагласи сякаш без допирни точки в сърцевината си“ (ВКМ 144), – този комплициран диалог заслужава да бъде подхванат и продължен. Поставянето на въпроса за условията на възможност на този диалог в полето на изследванията върху литературата на ранната модерност представлява безспорен принос на изследването на Христатиев, на който заслужава да се обърне специално внимание.

При разгръщането на генеалогията на класицистичния фарс книгата разчита преди всичко на концептуалността, фигурите и езика на монументалното изследване на Мишел Фуко *История на лудостта в класическата епоха*, което позволява локализирането и превъзможването на слепите петна на мисленето за фарсовата традиция във високите комедии на Молиер. Изследването изхожда от допускането на една „невидима среда“ (ВКМ 164) – невидима за традиционния литературноисторически подход – която е набавена като интерпретативен контекст на класицистичната комедия от завладяващата първа *История* на Фуко. „Бидейки несъмнена действителност извън театъра, домът за принудително задържане оформя онази невидима среда, която придава здравина на сюжетната структура

на високата комедия и ефикасност на нейния механизъм за изравняване на различия.“ (ВКМ 163–164) Книгата последователно и детайлно прави видима институционалната арматура на ранномодерното социално дисциплиниране, която имплицитно структурира жанровата форма и дидактическата функция на класицистичната комедия. Задължителната за едно монографично изследване централна теза е формулирана с необходимата яснота и недвусмисленост, в прав текст: „лудостта е истинският източник на всяка фарсовост“ (ВКМ 229). Тази неочаквана теза е убедително обоснована в разгърнати текстови анализи на високите комедии на Молиер.

Представената в книгата генеалогия на класицистичния фарс открива стимулиращи перспективи пред изследванията в областта на западноевропейската литература на ранната модерност. Искам специално да подчертая две проблемни полета, за чието осветляване допринасят тезите на монографичното изследване. На първо място, това е проблематиката на ранномодерния nihilизъм, която е ключова за разбирането на формите за „изобразяване на действителността“ (Ауербах) в западноевропейската литература от XV в. насетне. В това изследователско поле Христатиев свързва по интригуващ начин концепцията на Фуко за „нищото на лудостта“ с ранномодерния процес на „лишаване от свят“ (Entweltlichung), описан от Ауербах в студията му за френската публика от XVII век. Второто проблемно поле, по посока на което книгата открива пространство за размисъл, касае генеалогическата обвързаност на естетическите форми и процеса на социално дисциплиниране. „Както изглежда, жестът на репресия е характерен за определен период от развитието на обществото, за определен етап от „процеса на цивилизация“. Да се разкрият проявленията и следствията му в естетическата област, в която той не се прилага непосредствено, означава да се признае културопораждащата му роля във вековете на европейския абсолютизъм.“ (ВКМ 265, бел. 15) Книгата на Христатиев е освен всичко друго вдъхновяващ пример за филологически издържано проследяване на преплетените генеалогически връзки между етико-естетически високото и социалноисторическите инфраструктури на насието.

Владимир Сабоурин